

Is crith í an fhuaim

Súil thapa ar an gceacht

Tosaigh le crónán agus lámh ar an scornach ionas go mbraithfidh na daltaí dordán. Déanann siad tuar gasta faoin rud a dhéanann fuaim, ansin féachann siad ar rís ag damhsa ar dhruma stáin a bhfuil scannán cumhdaithe air, agus ag na deasca triaileann siad rialóir a phreabadh, banda leaisteach a phiocadh agus a scornach féin. Tugtar an t-ainm 'creathadh' ar an gcrith in acmhainn idirghníomhach nach n-úsáidtear ach le taispeáint, meaitseálann an rang gach rud a dhéanann fuaim leis an rud a bhí ag crith, agus tarraingíonn gach dalta sampla amháin ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe sula ndeir siad an líne in éineacht: Fuaim is ea an rud a chloisimid nuair a shroicheann crith ár gcluasa.

Cuspóirí foghlama

- Mothú agus cur síos a dhéanamh ar an gcaoi a ndéantar fuaimeanna nuair a bhíonn rud éigin ag crith nó ag creathadh
- Pictiúr a tharraingt de rud amháin a bhí ag crith chun fuaim a dhéanamh

Roimh an gclog – ullmhúchán

An oíche roimh ré: sín scannán cumhdaithe go teann thar stán brioscaí folamh, daingnigh é le téip nó le banda, cuir ina sheasamh i dtráidire éadomhain é, agus cuir beagáinín ríse tirime i leataobh. Do gach beirt: rialóir amháin agus cúpla banda leaisteach. Glan imill na ndeasc ionas gur féidir leis na rialóirí gobadh amach thar an imeall. Coinnigh an druma as radharc go dtí céim na taiscéalaíochta.

Ábhair

Mír	Líon	Do gach	Foinse	Ionadach saor
rialóir plaisteach nó adhmaid 30 cm	1	grúpa	seomra ranga	stiall láidir de chárta crua, thart ar 30 cm ar fad
bandaí leaisteacha (meánmhéid)	3	grúpa	seomra ranga	banda gruaige rubair nó píosa gearr d'éadach inshínte
druma beag nó stán brioscaí folamh a bhfuil scannán cumhdaithe sínte go teann thar an mbarr oscailte	1	rang	seomra ranga	tobán iógairt folamh nó tobán uachtair reoite a bhfuil scannán cumhdaithe sínte thar an mbarr
rís thirim neamhchócaráilte	1	rang	ollmhargadh	lintilí tirime nó gráinní beaga cruithneachta
Leathanach sa Dialann Imscrúdaithe	1	dalta	leagan inphriontáilte a chuirtear ar fáil	leathanach bán a bhfuil an ceannteideal Mo chrith a rinne fuaime air
tráidire éadomhain chun an druma a chur ina sheasamh ann	1	rang	seomra ranga	tráidire bÁCála, clár bosca, nó pláta mór

Pointe sábháilteachta

Preab na rialóirí agus na bandaí go réidh agus amach ó aghaidheanna; ná lig d'aon duine banda a dhíriú. Coinnigh na buillí ar an druma séimh agus oiriúnach don seomra ranga. Níl an rís le hithe — beireann an tráidire ar aon rud a dhoirtear ionas nach dtiteann aon rud ar an urlár.

Céimeanna teagaisc

- **Ag Tosú:** Déan crónán agus do lámh féin ar do scornach, agus iarr ar an rang aithris a dhéanamh ort. Fiafraigh de bheirt nó triúr cad a mhothaíonn siad — glac le dordán, cigilt nó crith. Coinnigh gearr é; ná tabhair amach na rialóirí, na bandaí ná an druma fós.
- **Cad a cheapann tú?:** Cuir an mhórchrist: cad atá ag tarlú nuair a dhéanann rud éigin fuaim? Déan gníomhaíocht ghasta smaoinigh-péireáil-roinn, ansin breac síos trí nó ceithre smaoineamh ar an gclár i bhfocail na bpáistí féin. Fág ar an gclár iad; ná luaigh an focal 'creathadh' fós.
- **Mothaigh an crith:** Léirigh an druma sa tráidire ar dtús: déan machnamh os ard, déan tuar, buail buille séimh amháin, féach ar an rís ag léim, ansin déan nasc idir an crith agus an fhuaim. Cuir na beirteanna chuig na deasca le haghaidh na ngníomhaíochtaí seo amháin: an rialóir a phreabadh, an banda a phiocadh agus a mhothú le páirtí, agus crónán sa scornach — siúil timpeall ag cur na gceisteanna 'Cad atá ag bogadh? Cathain a stopann an fhuaim?' Críochnaigh le buille amháin ar an druma le chéile ionas go ndéanfaidh siad nasc idir an crith a mhothaigh siad ag na deasca agus craiceann an druma.
- **Cad a thug tú faoi deara?:** Plé ó bhéal leis an rang ar fad amháin — gan aon líníocht fós. Athluaigh na freagraí agus treoraigh iad i dtreo focal mar chrith, dordán, léim, lúbarnaíl, socair. Má deir duine gurb é an buille amháin a dhéanann an fhuaim, díriú a n-aird ar ais ar an rís a bhí fós ag damhsa tar éis an bhuille.
- **Féach ar an gcrith:** Oibrigh an acmhainn idirghníomhach faoin gcrith ar an gclár bán idirghníomhach sa mhód taispeána. Tosaigh leis an bpictiúr: bogann an craiceann, gluaiseann fáinní i dtreo na cluaise. Ainmnigh na focail tar éis féachaint — crith/creathadh, ansin fuaim. Coinnigh enableTone múchta má tá ciúnas ag teastáil sa seomra; múineann an pictiúr an ceacht fós.
- **Cad a bhí ag crith?:** Ardaigh suas gach rud a rinne fuaim agus glac le freagra ón rang d'aon ghuth nó ó dhuine deonach: ceann scaoilte an rialóra, an banda, an scornach/an bosca gutha, craiceann an druma. Tarraing an tátal seo amach as na páistí: gach uair a chualamar fuaim, bhí rud éigin ag crith; nuair a stop sé, stop an fhuaim. Fill ar an méid a tuaradh ar an gclár.
- **Tarraing crith a rinne fuaim:** Tarraingíonn na daltaí sampla soiléir amháin ar leathanach na Dialainne Imscrúdaithe — rialóir, banda, scornach nó druma le rís — agus cuireann siad lipéad simplí leis más féidir leo. Siúil timpeall agus cuir ceist chiúin amháin ar gach duine: 'Cad a bhí ag crith i do phictiúr?'
- **Cad a fuaireamar amach:** Treoraigh an rang agus iad ag rá na habairte le chéile: Fuaim is ea an rud a chloisimid nuair a shroicheann crith ár gcluasa. Iarr ar bheirt nó triúr samplaí ón saol laethúil a lua (callaire, cuisneoir, clog na scoile). Déan slacht trí na rialóirí agus na bandaí a chur ó dhuine go duine síos na sraitheanna; tóg an druma ar shiúl agus é fós sa tráidire ionas go n-imeoidh an rís leis.

Cad ba cheart a fheiceáil

Ba cheart do na daltaí crith a mhothú nó a fheiceáil gach uair a chloiseann siad fuaime, agus a thabhairt faoi deara go stopann an fhuaim nuair a éiríonn an rud socair. Léimeann an rís agus ansin socraíonn sí ar chraiceann an druma; bíonn dordán faoi bharr na méire ag ceann scaoilte an rialóra agus ag an mbanda; bíonn dordán sa scornach le linn crónáin. Páiste nach luann ach an buille, agus nach luann an crith leanúnach, ní mór dó féachaint arís ar an rís atá fós ag damhsa tar éis an bhuille.

Míthuiscintí agus idirghabhálacha

- **Ceapann roinnt páistí nach bhfuil i bhfuaime ach aer ag fágáil an bhéil, nó plabanna arda amháin.** — Dírigh a n-aird arís ar an rialóir agus ar an mbanda, nach mbeifeá ag súil le fuaime uathu ach a dhéanann fuaime agus iad ag crith, agus ar an gcrónán ciúin sa scornach — fuaime gan phlab ná séideán mór aeir.
- **Deir daltaí gurb é an buille nó an piocadh amháin a dhéanann an fhuaim, seachas an crith leanúnach.** — Buail an druma uair amháin agus coinnigh súil ar an rís: leanann sí uirthi ag damhsa tar éis an bhuille, agus maireann an fhuaim fad is atá sí ag bogadh. Fiafraigh cathain a stopann an rís agus an fhuaim araon.
- **B'fhéidir go ndéarfadh páistí gurb í an tsúil nó an chluas a dhéanann an fhuaim.** — San acmhainn idirghníomhach, lean an bealach ón gcráiceann atá ag crith feadh na bhfáinní go dtí an chluas: tosaíonn an fhuaim ag an rud atá ag crith; ní dhéanann an chluas ach í a ghlacadh.

Difreáil

Ag teacht chun cinn	Ag forbairt	Inniúil
• Fanann siad leis an múinteoir ag stáisiún an druma agus úsáideann siad focal amháin don rud a mhothaíonn siad (léim, crith, dordán); tarraingíonn siad an sampla aonair sin, le lipéad a scríobhann an múinteoir dóibh más gá.	• Triaileann siad buille bog agus buille beagán níos láidre ar an druma agus deir siad cé acu crith a bhí níos mó, dar leo; cuireann siad lipéad simplí lena líníocht sa Dialann Imscrúdaithe.	• Cuireann siad sceitse beag bídeach eile leis, de shampla eile ón seomra ranga, nó deir siad i gcogar le páirtí rud laethúil amháin sa bhaile a bhíonn ag crith freisin nuair a dhéanann sé fuaime (callaire, meaisín níocháin).

Nasc traschuraclaim

Nasc leis an gCeol — mothaigh an crith ar dhruma an ranga nó ar théad ucailéile nuair a sheinntear nóta.

